

Umetniška razstava v Zagrebu.

Poroča dr. Evgen Lampe.

Zagrebski umetniški paviljon je od prvega majnika sem napolnjen z lepim številom slik, ki so zanimive iz več ozirov. V tej razstavi so zastopane razne stroke slikarske umetnosti od mirnega, zvestega posnemanja mrtve narave do velikih historičnih slik z visokimi idejami in dramatičnim efektom. A ne le slike same na sebi so vredne, da si jih ogledamo. Ta izložba je važna, ker ima nekako zgodovinsko vrednost.

Dva mojstra, Celestin M. Medović in Oton Iveković, sta tu razstavila malone vsa svoja dela. Vsak ima svojo slikarsko šolo ter vpliva na svoje učence, ki so tudi razstavili poleg učiteljev svojaboljša dela. Slikarjem so se pridružili arhitekti, ki nam kažejo krasne osnove za cerkve, vile in palače, katere hočejo graditi na Hrvaškem. In slednjič so še hrvaški kiparji v

središče paviljona postavili več lepih kipov. A največ je na razstavi Medovićevih in Ivekovićevih slik, tako, da sta ji ta dva vtisnila popolnoma svoj značaj.

Če splošno primerjamo to izložbo z razstavo slovenskih slikarjev, moramo pač reči, da je bila slovenska modernejša, a ta je umetnejša. Medović in Iveković tudi rabita pripomočke moderne tehnike, a se znata brzdati in se nikdar ne oddaljujeta od narave tako daleč, kakor novodobni secesio-

nisti, ki naravo gledajo le skozi prizmo svojega hipnega razpoloženja in ki predmetom dodajejo toliko svojega subjektivnega značaja, da nimamo pred seboj nič objektivnega več, ampak le neko v barvah in črtah motno in megleno zavito dušno sliko. V modernih slikah moramo najprej gledati

umetnika, prisiliti se moramo v ono dušno stanje in v oni temperament, s katerim je gledal naravo slikar, in tako umetno pripravljeni moremo še le priti do estetičnega užitka. Taka umetnost je sicer bolj rafinirana, a vendar je jasna, objektivna lepota klasicizma krasnejša, prijetnejša in veličastnejša.

O teh dveh slikarjih nikakor ne moremo reči, da sta moderno-revolucionarnega značaja. Oba slikata verno po naravi, a s tem razločkom, da vdihuje Medović svojim sli-

kam višje rodoljubne in kulturne ideje, a Iveković se z mehkim, milim čuvstvom zamišlja v naravo. Medović ustvarja izrazite prizore z dramatičnim efektom, pri Ivekoviću pa prevladuje lirični značaj.

A poglejmo vsaj površno celo razstavo! Kiparskih del, izmed katerih priobčujemo danes na str. 393. podobo Rendićeve alegorije: „Verujem!“ ne omenjamo natančneje, ker bi bilo treba za celotno sodbo pač posebne kiparske razstave. Tudi izmed slik

Celestin M. Medović.

omenimo le najvažnejše! Glavna dela cele razstave so štiri velike zgodovinske slike Medovićeve, ki se po pravici prištevajo ne le najboljšim delom hrvaške umetnosti, ampak ki so — vsaj dve izmed njih — že dosegle svetovno slavo. Medović je rojen Dalmatincev in je mlada leta preživel v frančiškanskem samostanu. Sedaj živi v Zagrebu kot sveteni duhovnik, ter ima svoj atelier in svojo šolo. Dve ideji odsevata iz njegovih velikih slik: misel krščanska in misel hrvaška. Ti dve misli sta mu nerazdružno spojeni in govorita iz oči in obrazov njegovih oseb.

Danes prinašamo eno najlepših njegovih slik „Sremske mučenike“¹⁾ (str. 425). Slika je visoka, a za toliko množico oseb nekoliko ozka. Kako duhovito je umetnik premagal to težavo, ki mu jo je delal prostor! Razvrstil je osebe v živahni skupini po stopnicah. Tu vidimo zbor poganov iz časov cesarja Dioklecijana. Velika zgradba je tempel Eskulapov v Sremu. Pogani so pripeljali krščanske kamnoseke ter zahtevajo od njih, da se naj odpovedó Kristusu in v znamenje poganske vere potresejo kadilo na žrjavico v dar bogu Eskulapu. Kristjani pa polagajo svoje roke na žrjavico in s tem izpričujejo, da rajši vse pretrpé, nego se odpovedó svoji veri. Podoba je slikana v polni dnevni svetlobi. Barve so jasne, in solnčni svit se razliva v sijajni harmoniji čez marmornato stavbo, čez razkošne gručé poganov in veličastno-mirne mučenike. Posebno barva marmorja je krasno izvedena v vseh posameznostih. To sliko je kupila ogrska vlada za galerijo slik v Budim-Pešti.

Prva velika slika pa, ki jo je Medović izdelal v Monakovem, ko se je še tam šolal, je „Žrtvev Bahu za časa preganjanja kristjanov.“²⁾ Tu je naslikal Medović na velikem prostoru notranjščino Bahovega hrama. V središču je oltar Bahov, nad katerim stoji visoko kip tega rimskega boga. Zadaž okoli je galerija, s katere gledajo rim-

ski velikaši na krvavi prizor pred žrtvenikom. Nališpane bahantinje plešejo okolo oltarja, gručé poganov pa se razkošno napajajo z opojno tekočino in s kruto strastjo, s katero Bahovi svečeniki pred malikom moré kristjane. Pod nogami brezsrčnih poganov se vijejo v smrtem boju trupla umirajočih, in vroče kaplje nedolžne krvi drhté na snežnobelem marmorju. Na levi strani je zbor ženske mladine, ki radovedno gleda od strani, kaj se godi v središču templja. Snov je res bahantična, divja, in daje umetniku priložnost, da pokaže vse najhujše strasti v živem nasprotju. A kaj je storil Medović? S čudovitim zatajevanjem je naslikal ves prizor povse mirno in harmonično. Ne le moderni secesionist, tudi vsak slikar iz renesanške dobe bi se bil vdal predmetu in v divjem neredu nagromadil truplo pri truplu ter na licih in v kretnjah izkušal izraziti vse mogoče strasti — Medović pa je naslikal obrbite obraze rimskih senatorjev z izrazom mirnega dostojanstva, in tudi bahantinje so podobne liturgičnim pevkam. Samo krvnik, ki vlačí po tleh krščansko deklico, in rabelj, ki prebada svojo žrtev, sta delujoči osebi. Vse drugo mirno gleda in premišljuje. Najbolj gledavca očara pri tej sliki čudovita perspektiva. Marmorni tlak se širi pred teboj tako naravno, da se ti zdi, kot bi stal sam na njem. Proti ozadju pa svetloba pojema, kot bi se v zraku gubila, in iz poltemine se bliščé svetli stebriči na galeriji. S to sliko je dosegel Medović prvi veliki uspeh. Razstavil jo je na milenijski razstavi v Budim-Pešti l. 1896. in na umetniški izložbi v Kopenhagenu l. 1897. Berolinski list „Die Moderne Kunst“ je pisal o nji, da spada „med najkrasnejša umetniška dela, kar jih imajo vsi narodi v devetnajstem stoletju.“ „Hrvatska“ pa poroča, da so strokovnjaki v Monakovem cenili njeno vrednost na 40.000 mark, a Medović bi jo prodal tudi za 6000 goldinarjev, če bi dobil zanjo — kupca!

„Prihod Hrvatov“¹⁾ je duhovito zasnovana slika, ki pa ni dovršena. Nekateri deli

¹⁾ „Sriemski mučenici“ (št. 137.)

²⁾ „Žrtva Baku za vrijeme krščanskih progona“ (št. 50).

¹⁾ „Dolazak Hrvata“ (št. 28).

so izvršeni samo v prvih splošnih potezah. Hrvatje pridejo iz vzhoda v svojo novo domovino. Po skalnatem bregu prihajajo z vsem bornim imetjem ter iščejo kraja za taborišče. Kar zagledajo pred seboj morje, ono morje, po katerem je v poznejših stoletjih jadrano njihovo brodovje. Ta prvi vtisk, v katerem se spaja veselje z občudovanjem, ponos z nemirom, je Medovićev čopič upodobil na platnu. Medović je hotel Hrvatje naslikati kot čvrst narod, ki živi še čisto nomadsko in ne pozna omike stalno naseljenega ljudstva. A žal, da je tu segel nekoliko predaleč. Ti divji, neomikani nomadi s čudno ostrizenimi glavami se nam pač ne zdé podobni slovan-skemu plemenu. VI. Lunaček v „Prosvjeti“ po pravici pravi, da nas spominjajo bolj Tatarov, kakor pa Hrvatov. A nekaj veličastnega je vendar v tej kompoziciji; dasi se ji dá z estetičnega stališča oporekati, vendar iz nje odseva veliki duh umetnikov! Slika je last hrvaške deželne vlade.

Najimnitnejša slika vse razstave, res „la grande attraction“ pa je „Drugi spletski zbor“. ¹⁾ Medović proslavlja na tej sliki pravice hrvaškega jezika v cerkvi in v zbornici. Z zgodovinskega stališča se dá pač sliki marsikaj ugovarjati. Nekateri kritiki trdijo, da se le-ta prizor, ki ga je naslikal Medović, sploh ni dogodil. V oblekah in v arhitekturi se mu očitajo anahronizmi. Tudi ponižanje papeževega delegata je nekoliko čudno. A mi ne preiskujemo zgodovinske podlage, ampak se oziramo le na umetniško stran te izredne slike. Visoki oboki krasne stavbe nam predočujejo spletsko stolnico, vzdano v razvaline starodavnega Dioklecijanovega gradu v Spletu. Na prestolu sedi kralj Tomislav, okoli njega pa je velik zbor škofov, velikašev in učenjakov. Škof Gregor Ninski stoji v polnem ornatu poleg prestola in živo zagovarja pravice hrvaškega jezika. Ves zbor živahno premišljuje knjige in listine, se pogovarja, posluša, pritrjuje in odgovarja. Rimski legat, ki je zagovarjal latinščino, pa užaljen zapušča zborovanje. — Pri tej sliki

¹⁾ „Drugi spletski sabor“ (št. 133).

nas najprej zanima perspektiva. Na primeroma majhnem prostoru je naslikan velik zbor. Na ozki sliki stoji v poševni smeri dolžina velike cerkvene ladje. Zato so prve osebe velike in razločne, a se hitro manjšajo do ozadja, kjer sedi v poltemi kralj Tomislav. To je velika težkoča, katero je umetnik izborno premagal. Vse posameznosti so izdelane s čudovito natančnostjo. Medović je delal za vsako osebo obširne študije. Gregorja Ninskega, rimskega prelata i. t. d. je slikal vsakega posebej, predno ga je upodobil na tej sliki. Iz raznih skic in poizkusov, ki so razstavljeni, se vidi, koliko truda ga je stalo, predno je dovršil to krasno sliko. Vsak obraz ima svoj poseben izraz. Italijanski in hrvaški značaji obrazov se natančno ločijo; težki, z zlatom prevezani in s slikami pretkani ornatu cerkvenih dostojanstvenikov in živobojne noše velikašev se tako razločno vidijo, kot bi jih imel v resnici pred seboj. Ta slika je morda najboljša, kar jih je doslej še naredil kak jugoslovanski umetnik.

V slikah iz starorimskega življenja se dá Medović primerjati Siemiradžkemu, a v tej sliki stoji na strani Matejku.

Še mnogo slik je razstavil Medović: portrete, pokrajinske slike, studije i. t. d., a zavedlo bi nas predaleč, če bi se hoteli spuščati v posameznosti. Bodi dovolj, da smo omenili glavne umotvore!

Drugi slikar je Iveković. Tiha samota gozdov in bujno zelenje pomladne narave, svetli solnčni žarki, ki se prelivajo skozi vejevje, in hladna rosa na trepetajočih lističih — to Iveković opazuje, uživa in slika. Ne more se reči, da slika naravo uprav tako, kakršna je; da jo kar prenaša iz istine na sliko — ne, pri njem je istina, navdihnena z umetniškim čuvstvom. Iveković ne dela velikih načrtov, ampak glavni smoter mu je, da prizor naslika živahno in idilično. Lovec, ki s puško v roki zasleduje divjačino skozi gozdno zelenje ali po zmrzlem snegu, ki mu škriplje pod nogami, selska krčma, jata jerebic, zagorsko selo i. t. d. — taki so predmeti, ki jih slika najrajši. Najbolje mu je uspela zanimiva slika: „Zagreb v

snegu¹⁾ Proti večeru, v oni nestalni svetlobi, ko se dan umika mraku, gledaš pred seboj Vseučiliški trg ves posnežen. Svetilke so že prižgane, in njih svit se spaja s pojema-jočo dnevno svetlobo v najrazličnejše barvene prehode. Temne postave, zavite v zimsko odela, gazijo visoki sneg. Tudi kot zgodovinski slikar se je pokazal Iveković na tej razstavi. Slika „Veronike Deseniške“²⁾ nam kaže prizor iz njenega trpljenja. Grof Ulrich Celjski brani Veroniko proti svojemu očetu Frideriku. Na tej sliki se odlikuje idealna podoba Veronike. Še ne izvršena, a v posameznostih krasna slika je „Slovó Petra Zrinjskega in Krsta Frankopana od Katarine Zrinjske“³⁾ Izmed najboljših slik se odlikuje nežna „Kraljica Majnikova“⁴⁾, ki je polna

¹⁾ „Zagreb u sniegu“ (št. 134).

²⁾ „Veronika Desenička“ (št. 14).

³⁾ „Oproštaj Petra Zrinjskoga i Krsta Frankopana od Katarine Zrinjske“ (št. 32).

⁴⁾ „Naša Gospa Cvjetanjska“ (št. 121).

sladke miline; le škoda, da je lice Matere božje preveč dekliško. Slika prav posebne vrste je „Graničarjev sen“¹⁾. Graničar spi pod milim nebom, in nad njim se zgrinjajo črni oblaki. Kaj neki sanja graničar? Ko gledaš v oblake, pa se ti pokažejo polagoma iz njih, druga za drugo, nočne prikazni divjih jezdecev in bojevnikov, ki kot oblaki begajo po nebu. V tej sliki je res mnogo liričnega misticizma.

Med slikami obeh mojstrov pa so razvrščene tudi boljše slike njiju učencev. Tu se vidijo prva dela marsikaterega razvijajočega se talenta. Pod vodstvom Medovičevim in Ivekovičevem bodo pač še dosegli lepih uspehov v čast hrvaški umetnosti!

Mnogo bi se dalo še pisati o tej izložbi. A kaj koristi čitateljem mrtva beseda, ako ne vidijo slik samih! Zato bomo rajši pri-
našali vsaj posnetke boljnih slik naših jugo-slovanskih umetnikov.

¹⁾ „San graničara“ (št. 112).

Med poeti.

Poeti vsi nesrečni so ljudje . . .
Bog vé, zakaj tako jim mora biti,
da trnjevenec le jim čelo kiti?
Poeti vsi nesrečni so ljudje . . .
In med poeti hodim tudi jaz! —
Parnas slovenski v rožnem perivôji
odprt iz mladih let je duši moji . . .
zato s poeti hodim tudi jaz! —

A nasmehljala se je pevska vila,
ko z liro pesmi mi je izročila:
„Kaj hočeš ti, ko vendar si deklè? —
Okleni rajši milega se druga —
v objemu dece ženska je zasluga
ne v pesmi, ki sladkó iz srca vrè!“ . . .

Pa le pošiljam v svet to deco dróbnó,
naj si od src ljubezni prosijo,
naj drugim mir in srečo nosijo,
četudi njih življenje je žalobno . . .
Besede dalo pesmam je srcé,
in solza moja mnoge je krstila —
kar ljubav moja pesmi je rodila,
vse so kropile moje jih solzé . . .

Zatrla čuvstva sem, srce zaprla . . .
in zdi se mi, da vsemu sem odmrla —
ostal mi je ta drobní zárod moj! —
Ta zárod moj, neslavnega imena . . .
Kakó naj nanj ponosna bode žena,
ko že ob smrti vzame ga s seboj? —

Ljudmila.